

3. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України № 1698-VII від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 05.11.2021).
4. Про Національну поліцію : Закон України № 580-VIII від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 11.11.2021).
5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України № 2135-XII від 18.02.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 05.11.2021).

Ключові слова: оперативні підрозділи, правовідносини, оперативно-розшукова діяльність, кримінальний процес.

Key words: operational units, legal relations, operational investigative activities, criminal proceedings.

АЛЕНІН ЮРІЙ ПАВЛОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України*

ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ОЧНОЇ СТАВКИ В ЯКОСТІ САМОСТІЙНОЇ СЛІДЧОЇ ДІЇ

Відповідно до ч. 9 ст. 224 КПК слідчий, прокурор має право провести одночасний двох чи більше допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях, тобто тут мова йде про очну ставку. Отже підкреслимо, що це слідча дія за КПК 2012р. втратила свою самостійність на відміну від КПК 1960р. та виведення з загальної системи перевірених слідчих дій. На наш погляд подібний підхід до використання очної ставки як ефективного засобу перевірки отримання нових доказів є не досить аргументованим і таку позицію слід визнати кроком назад у врегулюванні певних засобів збирання й перевірки фактичних даних.

З цього приводу зазначимо наступне. В сучасній літературі поки що не існує єдиної думки як щодо правової природи очної ставки, так і стосовно мети і предмету її провадження.

Що стосується першої обставини, то тут мається два головних підходи, які відображають сутність правової природи очної ставки.

Ряд авторів (наприклад, М.С. Строгович) дотримуються тої точки зору, що очна ставка не є самостійною слідчою дією, а є лише особливою формою допиту. Дійсно, в редакції всіх КПК вживається такий вираз, як «допит всіх раніше допитуваних осіб» та в декількох подібних варіантах. Їх використання й дало підставу стверджувати, що законодавець визнає очну ставку різновидом допиту, оскільки під час її про-

ведення здійснюється ні що інше, як одночасний допит всіх учасників слідчої дії.

Більшість авторів (В. Т. Нор, В. Ю. Шепітько та інші) розглядають останню в якості самостійної слідчої дії. Акцентуємо увагу також на позиції у цьому питанні М. І. Ажанова, неодноразово викладено ним у підручниках кримінального процесу, де він спеціально підкреслював, що очна ставка – це самостійна слідча дія, яка має відповідні процесуальні та тактичні особливості проведення.

Аналогічної позиції дотримуємось і ми, оскільки вважаємо, що для такого висновку мається низка серйозних доводів. Визначаючи той факт, що очна ставка має деякі риси, притаманні допиту, але тим не менше цей допит має специфічні процесуальні, психологічні і тактичні особливості, які відзначаються специфічним предметом, порядком проведення, які притаманні лише цій слідчій дії і які в сукупності дозволяють відрізнити її від інших слідчих дій.

Для початку виділимо особливості процесуальної сторони проведення очної ставки, яка може бути здійснена одночасно між двома учасниками, та такими, які раніше були допитані щодо одних і тих же обставин. На відміну від звичайного допиту, коли слідчий має справу з одним допитуємим, на очній ставці здійснюється взаємодія і двох, і трьох її учасників. Одне це вже ускладнює психологічну атмосферу. Однак головна складність цієї слідчої дії полягає в тому, що на одній ставці сходяться особи, в показаннях яких частіше всього мають розбіжності, у зв'язку з чим вона (очна ставка) здійснюється в умовах конфлікту.

Таким чином, очна ставка в психологічному і тактичному аспектах є не тільки складною в процесуальному значенні, але і більш складною в криміналістичному плані слідчою дією, яка значно відрізняється від звичайного допиту.

Тепер щодо мети і предмету очної ставки.

У цитованій вище ч. 9 ст. 224 КПК визначається, що слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування розбіжностей у їхніх показаннях. В наведеному короткому формулюванні є всі суттєві риси і процесуальні підстави для проведення даної слідчої дії. Не заперечуючи стислості формулювання, зі свого боку необхідно зазначити, що якраз така стислість і породжує низку неточностей, оскільки в наведеній нормі немає ясної відповіді на два принципових і взаємопов'язаних між собою питань: яка ж мета даної слідчої дії, тобто заради чого її треба проводити, і що слід розуміти під розбіжностями, протиріччями в показаннях раніше допитаних осіб.

На нашу думку, мета очної ставки КПК прямо не визначена. Однак оскільки необхідною умовою для проведення очної ставки є наявність у показаннях її учасників розбіжностей, то очевидно, що вона проводиться для їх ліквідації. Разом з тим, не всяка ліквідація розбіжностей веде до встановлення істини щодо спірних обставин. Зустрічаються випадки, та й нерідко, коли один з учасників очної ставки відмовляється від раніше даних правдивих показань і підтверджує неправдиві, і,

таким чином, розбіжності ліквідовані, але слідчий опинився ще далі від істини. А тому мета очної ставки полягає не в формальній ліквідації розбіжностей у показаннях, а у встановленні істини в спірних обставинах, у визначенні, чиї ж показання відповідають фактичним обставинам кримінального правопорушення, яке розслідується.

Практика підказує, що до розбіжностей слід віднести: 1) розбіжності, що не дають можливості дійти однозначної відповіді про обставини, які підлягають доведенню у цьому кримінальному провадженні; 2) ті, що мають протилежні оцінки зібраних доказів; 3) розбіжності, котрі компрометують джерела отримання цих доказів; 4) ті, що мають заперечення з приводу засобів отримання певних зібраних під час розслідування доказів.

Варто підкреслити ще один момент, що стосується підстав та процесуального порядку проведення очної ставки. Мова йде про те, що законодавець із незрозумілих для нас мотивів ввів заборону на одночасний допит двох чи більше осіб за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом із підозрюваним у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статевої свободи, статевої недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування (див. ост. абз. ч.9 ст. 224 КПК). З приводу цього можна зауважити наступне. Проводити чи не проводити допит на очній ставці – це право слідчого і в більшості випадків саме він є ініціатором її проведення. Але нерідко буває, що ініціативу проведення очної ставки проявляють потерпілі, підозрювані чи захисники останніх. Їх клопотання й заяви з цього приводу підлягають задоволенню у випадках наявності дійсної необхідності і з метою встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні. І у зв'язку з цим треба зупинитися і на наступному аспекті даного питання. Мається на увазі проблема реалізації в кримінальному судочинстві право конфронтації. Підпункт d п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. передбачає право особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального злочину допитувати свідків, які свідчать проти неї, або вимагати виклику і допиту свідків проти неї, або вимагати допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків з його сторони на тих же самих умовах, що й свідків, які свідчать проти нього. Це право обвинуваченого (підозрюваного, підсудного) і є одним із показників реалізації принципу рівності способів надання доказів, який в свою чергу впливає з принципу справедливого судового розгляду.

Існування вказаних інститутів переслідує декілька цілей: забезпечення права на захист від необґрунтованого обвинувачення; перевірка і забезпечення достовірних доказів, викладених у показаннях свідків обвинувачення (в тому числі потерпілого, іншого підозрюваного, обвинуваченого, висновках і поясненнях експерта), шляхом надання обвинуваченому (підозрюваному) відповідної і належної можливості оскаржити показання будь-яких свідків, які свідчать проти нього. Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1997 р., Україна повністю визнала на своїй території дії підпункту d п. 3

ст. 6 Конвенції стосовно права підсудного на виклик і допит свідків, а відносно потерпілих і проведення з ними очної ставки.

Отже, з огляду на висловлене, слід зазначити, що передбачена ч. 9 ст. 224 КПК заборона на проведення одночасного допиту декількох осіб (очна ставка) з участю малолітніх або неповнолітніх свідка чи потерпілого виглядає небездоганно з правової точки зору, тим більше, що у багатьох випадках мова може йти про звинувачення підозрюваного у вчиненні тяжких злочинів.

Ключові слова: очна ставка, допит, слідчі (розшукові) дії.

Key words: face-to-face interrogation, interrogation, investigative (search) actions.

КАПЛІНА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
завідувачка кафедри кримінального процесу,
докторка юридичних наук, професорка*

ЗНЯТТЯ ПОКАЗАНЬ ТЕХНІЧНИХ ПРИЛАДІВ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ: ПРАВОВА СУТНІСТЬ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК

В березні 2022 р. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) серед інших новел був доповнений статтею 245-1 «Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису». Про необхідність подібних змін практичні працівники говорили вже давно, втім лише зараз пропозиції отримали своє законодавче оформлення.

За задумом розробників проекту Закону запропоновані зміни дозволять органам досудового розслідування швидко отримати показання технічних приладів та технічних засобів, що сприятиме розкриттю кримінальних правопорушень.

Спробуємо оцінити запропоновані нововведення. Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису це нова слідча (розшукова) дія, сутність якої полягає в одержанні слідчим, прокурором від особи, яка є власником або володільцем відповідних приладів або засобів, необхідних для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, копій фото- або кінозйомки, відеозапису, здійснених у публічно доступних місцях, у тому числі в автоматичному режимі, за виключенням місць, що відносяться до приватних помешкань осіб (ст. 245-1 КПК).

Мета зняття показань технічних приладів та технічних засобів полягає в одержанні копій фото- або кінозйомки, відеозапису, здійснених у публічно доступних місцях, у тому числі в автоматичному режи-